

STATISTIKENS ILLUSION

Låt oss nu återvända till att betrakta det i egentligare mening "vetenskapliga" synsättet, sådant som de moderna uppfattar det. Detta synsätt kännetecknas framför allt av anspråket att tro sig kunna reducera allt till kvantitet och att inte alls räkna med det som inte låter sig så reduceras, att betrakta detta nästan såsom icke existerande. Det har gått därhän att man allmänt tänker och säger att allt som inte kan "beräknas", det vill säga uttryckas i rent kvantitativa termer, därigenom saknar varje "vetenskapligt" värde. Detta anspråk tillämpas icke endast i "fysiken" i den vanliga betydelse man ger ordet "fysik", utan i vår tids alla "officiellt" erkända vetenskaper, och som vi redan sett, utbreder det sig även på psykologins område. I det föregående har vi tillräckligt förklarat att detta är att lämna obeaktat allt som äger något verkligt essentiellt i denna terms strängaste bemärkelse och att den "rest", som sedan hamnar bland en dylik vetenskaps byten, i själva verket är alldeles oförmögen att förklara något vad det vara månne. Men vi skall ytterligare något framhålla en mycket betecknande sida av denna vetenskap, en aspekt som särskilt tydligt visar hur vetenskapen bedrar sig om vad som är möjligt att erhålla genom blotta numeriska uppskattningar och som för övrigt omedelbart ansluter sig till allt det som vi slutligen framlagt.

Strävan mot enhetlighet, som tillämpas på det "natur-" likaväl som på det humanvetenskapliga området, leder till att man antar och rent av nästan upphöjer till princip (vi borde snarare säga "pseudoprincip") föreställningen att det finns uppreningar av identiska företeelser, vilket i kraft av "principen om ouskiljbara" i verkligheten är en ren omöjlighet och intet annat. Denna föreställning kommer till uttryck i synnerhet i det gängse påståendet att "samma orsaker alltid ger samma verkningar", vilket utsagt i denna form egentligen är absurt, då det ju faktiskt aldrig kan finnas vare sig samma orsaker eller samma verkningar i en successiv ordning av manifestation. Och går man inte heller så långt att man säger att "historien upprepar sig", medan sanningen är att det endast finns analoga motsvarigheter mellan vissa tidsskeden och mellan vissa händelser? Det som måste sägas är att sinsemellan jämförbara orsaker under vissa förhållanden också ger sinsemellan jämförbara verkningar under samma förhållanden. Men vid sidan om dessa likheter, vilka är, om man så vill, liksom en partiell identitet, finns det också alltid och nödvändigtvis skillnader, också därigenom att det antagligen handlar om två skilda ting och inte om ett och samma ting. Visserligen är dessa skillnader, emedan de är kvalitativa distinktioner, mindre ju lägre grad av manifestation de tillhör och följaktligen likheterna i samma mån mer framträdande, så att i vissa fall en ytlig och ofullständig iakttagelse kan inge tron på ett slags identitet. Men i verkligheten utsuddas skillnaderna aldrig fullständigt utan att man då befunne sig rent av nedanför all manifestation. Och finns det inte även sådana skillnader som uppstår som resultat av påverkan från tidens och rummets ständigt föränderliga omständigheter, och dessa kan heller inte alltid vara fullständigt försumbara. Visserligen måste man för att förstå dem inse att det verkliga rummet och den verkliga tiden tvärtemot de moderna uppfattningarna icke alls endast är homogena behållare och den rena kvantitetens tillvarorformer utan att det också finns en kvalitativ sida av rummets och tidens bestämningar. Hur därmed än förhåller sig, är det tillåtet att ställa frågan hur man kan göra anspråk på att grunda en "exakt" vetenskap, samtidigt som man bortser från skillnaderna och nästan vägrar att se dem. Faktiskt och strängt taget kan det inte finnas "exakta" vetenskaper utöver den rena matematiken, eftersom de i verkligheten hänför sig till kvantitetens område, och hela den övriga moderna vetenskapen under dessa betingelser inte är och inte kan vara annat än en väv av mer eller mindre grova approximationer, och detta inte bara i tillämpningarna, där alla är tvungna att erkänna observations- och mätredskapens ohjälpliga ofullkomlighet, utan även i själva den teoretiska åskådningen. De i verkligheten

ogenomförbara förmodanden, som bildar nästan hela grundvalen för den ”klassiska” mekaniken, vilken i sin tur tjänar till grund för hela den moderna fysiken, kan här lämna en mängd talande exempel (1).

Tanken att nära nog grunda en vetenskap på upprepningen röjer ännu ett självbedrägeri av kvantitativt slag, nämligen tron att blotta ansamlandet av ett stort antal fakta kan tjäna till ”bevis” för en teori. Det är dock uppenbart, om man ägnar saken en smula eftertanke, att fakta av ett och samma slag alltid finns i obestämd mängd, så att man aldrig kan konstatera dem alla, bortsett från att samma fakta i allmänhet överensstämmer lika bra med flera olika teorier. Man torde kunna säga att konstaterandet av ett större antal fakta åtminstone ger teorin större ”sannolikhet”. Men därmed erkänner man att man på detta sätt aldrig kan nå fram till något slags visshet, alltså att de slutsatser man uttalar aldrig är ”exakta”. Därmed tillstår man också den helt ”empiriska” beskaffenheten av den moderna vetenskapen, vars förkämpar genom en egendomlig ironi likväl finner nöje i att uppskatta de gamles kunskap såsom ”empirism”, då ju sanningen är den raka motsatsen, ty denna kunskap, om vars sanna natur de är fullständigt okunniga, utgick från principer och icke alls från experimentella konstateranden. Därför skulle man kunna säga att den profana vetenskapen är byggd bakvänt mot den traditionella vetenskapen. Än mera: så otillräcklig empirismen är i sig själv, är den moderna vetenskapens empirism mycket långt ifrån fullständig, emedan den försummar eller utesluter en ansevärd del av erfarenhetsrönen, i det hela taget alla dem som företer en egentligen kvalitativ karaktär. Den sinnliga erfarenheten kan aldrig, lika litet som varje annat slags erfarenhet, avse den rena kvantiteten, och ju mer man närmar sig denna, desto mer fjärrar man sig därmed från den verklighet som man påstår sig konstatera och förklara. Det är nog inte så svårt inse att de nyaste teorierna också är de som minst har att göra med denna verklighet och som mer än gärna ersätter denna med ”konventioner”, som vi inte säger vara fullständigt godtyckliga (ty något dylikt är återigen en omöjlighet, och för att bilda en ”konvention”, måste man ha något skäl till att göra det) men åtminstone så godtyckliga som möjligt, det vill säga de har nästan bara ett minimum av grund i tingens sanna natur.

Vi sade nyss att den moderna vetenskapen, genom att vilja vara helt kvantitativ, vägrar att beakta skillnader mellan enskilda fakta, till och med i de fall, där dessa skillnader är som mest framträdande, vilka naturligtvis är de, där de kvalitativa inslagen starkt härskar över de kvantitativa. Man skulle kunna säga att det främst är den viktigaste delen av verkligheten, som undgår vetenskapen, och att den partiella och lägre aspekt av sanningen, som den trots allt kan fatta (därför att den fullständiga villfarelsen inte kan betyda något annat än den rena förnekelsens villfarelse), därefter är reducerad till ett nära nog intet. Så är det framför allt, när man på allvar börjar begrunda fakta rörande det mänskliga, ty de är de i högsta graden kvalitativa av alla dem som denna vetenskap avser att förstå på sitt område, och likväl bemödar den sig om att behandla dem exakt såsom de andra, såsom dem som den hänför icke blott till den ”organiska materien” utan rent av till den ”livlösa materien”, ty den har i grund och botten endast en metod, som den tillämpar likformigt på de mest skilda objekt, just därför att den på grund av sin särskilda åskådning är oförmögen att se vad som i dessa objekt utgör de essentiella skillnaderna. Också är det i denna mänskliga del av tillvaron – må det sedan handla om historia, ”sociologi”, ”psykologi” eller vilket annat slags studium man än kan tänka sig – som det bedrägliga i den ”statistik”, de moderna tillmäter en så stor betydelse, tydligast visar sig. Där som överallt annars består denna statistik egentligen i att räkna ett större eller mindre antal fakta, som man alla antar vara lika varandra, utan att de ens sammanlagda skulle betyda något. Och det är uppenbart att man sålunda icke erhåller något annat än en verklighetsuppfattning, som är förvrängd i samma mån som ifrågavarande fakta är verkligt lika eller jämförbara endast i en mindre utsträckning, det vill säga de kvalitativa inslag som de medför är viktigare och mer sammansatta. Men det är endast det att, när man sålunda gör sig bred med siffror och beräkningar, man inger sig själv och andra en viss illusion om ”exakthet”, som

man kunde beteckna som "pseudomatematisk". Men utan att ens märka det och på grund av förutfattade åsikter drar man i själva verket ur dessa siffror i stort sett vad man vill utan åtskillnad – i så hög grad saknar siffrorna betydelse i sig själva. Beviset för det sagda är att samma statistik i händerna på flera lärde, som likväl är hemfallna åt samma "specialitet", ofta ger anledning, enligt deras respektive teorier, till alldeles olika, för att icke säga ibland även diametralt motsatta teorier. Under dessa betingelser är de modernas så kallade exakta vetenskaper, för så vitt som de låter sig vägledas av statistik och rent av använder den till att göra förutsägelser om framtiden (alltid till följd av antagandet att alla de behandlade fakta, antingen de rör det förflutna eller framtiden, är identiskt lika), i verkligheten intet annat än blotta "hypotetiska vetenskaper", enligt det uttryck som gärna brukas av upphovsmännen till en viss modern så kallad vetenskaplig astrologi, som säkerligen har endast mycket obestämda och mycket avlägsna samband, om ens några andra än genom terminologin, med de gamles traditionella, verkliga astrologi, idag lika fullständigt förlorad som de andra kunskaperna av samma slag. Denna "nya" astrologi gör också ymnigt bruk av statistik i sin strävan att ställa sig på "empirisk" grund och utan att binda sig vid någon princip, och statistiken har i denna astrologi rent av en dominerande ställning. Det är därför som man tror sig kunna smycka den med beteckningen "vetenskaplig" (vilken för övrigt innebär att man nekar den verkliga astrologin denna karaktär, liksom alla andra, liknande beskaffade traditionella vetenskaper), och detta är återigen mycket talande och betecknande för den moderna mentaliteten.

Antagandet om en identitet mellan fakta, som i verkligheten endast är av samma slag, det vill säga jämförbara blott i vissa avseenden, bidrar, som vi just förklarat, till att inge illusionen om en "exakt" vetenskap. Samtidigt tillgodoser detta antagande också behovet av överdriven förenkling, vilket även är ett ganska slående kännetecken för den moderna mentaliteten, så att man utan någon ironisk avsikt kunde beteckna den såsom "simplistisk" såväl i sina "vetenskapliga" uppfattningar som i alla sina övriga yttringar. För övrigt hänger allt detta samman, och detta behov av förenkling åtföljer nödvändigtvis tendensen att reducera allt till det kvantitativa och förstärker denna ytterligare, ty uppenbart är att det inte kan finnas något enklare än kvantiteten. Om man lyckades att helt beröva ett väsen eller ett ting dess egna kvaliteter, skulle den "återstod" man erhöll säkerligen förete ett maximum av enkelhet. I värsta fall skulle denna extrema enkelhet vara den som kan tillhöra endast den rena kvantiteten, det vill säga enkelheten hos dessa "enheter", som alla är varandra lika och utgör den numeriska mångfalden. Men detta är tillräckligt viktigt för att kräva ytterligare några reflexioner.

Not

(1) Var har man någonsin sett till exempel en "tung materiell punkt", en "fullkomligt elastisk fast kropp" en "icke tänjbar viktlös tråd" och andra, icke mindre imaginära "entiteter", som denna föregivet ypperligt "rationella" vetenskap är fylld av?

Ovanstående text utgör kapitel X av René Guénons bok *Kvantitetens herravälde och tidens tecken*. Boken är en översättning från franskan av Lars Adelskog. Originalets titel är *Le Règne de la Quantité et les Signes des Temps*. Svenska översättningen © Lars Adelskog 2013. Eftertryck eller annan återpublicering, helt eller delvis, såsom elektronisk text på internet eller på annat sätt, förbjöds.